

THEATERS IN BUSSUM:

van De Bak tot Breeduit

Natuurlijk is Spant! de plek die door veel Bussumers het eerst met theater wordt geassocieerd. Maar ook op diverse andere locaties in het dorp is toneel gespeeld. In dit artikel worden deze kleine theaters beschreven, met de 'huisverenigingen' Jeugdpodium en het Goois Miniatuur Theater, alsmede hun samenwerking onderling en met andere culturele organisaties.

Theater De Bak
in 1981

Theater De Bak (1973)

In 1972 wordt de leegstaande villa Bellevue aan de Huizerweg 28, op de hoek van de Sint Janslaan, met vereende krachten omgetoverd tot een toneelpodium. Drie Bussumse toneelverenigingen nemen er hun intrek: het Goois Miniatuur Theater (GMT), Jeugdpodium en toneelgroep De Jonge Comedie. De naam voor Theater De Bak is een duidelijke verwijzing naar een vroegere functie van de villa: van 1929 tot 1947 was het Bussumse politiebureau er gevestigd, met daarin een heus arrestantenlokaal.

De drie toneelgroepen waren afsplitsingen van reeds bestaande toneelverenigingen. Het GMT splitste zich af van De Plankeniers, uit onvrede over het repertoire; Jeugdpodium werd gevormd door spelers van De Schakel, die zelfstandig verder wilden met jeugdtheater;

Rens Muller en
Frank de Groot

en De Jonge Comedie kwam na meningsverschillen voort uit Kameleon. Bij de feestelijke opening van De Bak worden mooie woorden over de samenwerking gesproken. Zo zegt GMT-voorzitter Nico Bakker in zijn speech: "Wij gaan een soort driehoeksverhouding creëren, maar dat het goed afloopt weet ik nu al." De samenwerking heeft inderdaad geruime tijd bestaan. Helaas is deze voorspelling van zaken toch niet helemaal juist gebleken: de toneelgroepen die zijn gestart in De Bak bestaan inmiddels niet meer, in tegenstelling tot hun moederverenigingen die anno 2017 nog steeds actief zijn (waarbij aangetekend dat De Plankeniers sinds kort niet meer onder die naam optreden).

Gedurende de eerste tien jaar van het bestaan van Theater De Bak verloopt de samenwerking tussen de drie clubs uitstekend. Met inzet van vrijwilligers wordt de theaterzaal optimaal benut. Zo is er behalve veel toneel, ook regelmatig cabaret te zien. Talentvolle theatermakers en latere BN-ers vinden in De Bak een (eerste) podium. De in Naarden opgegroeide Youp van 't Hek speelt er in 1974 zijn voorstelling *Meer geluk dan wijsheid* en in 1976 staat hij er met *Blaffende honden*. Ook de Naarder cabaretier Sietze Dolstra zet daar de eerste stappen van zijn carrière met enkele van zijn shows, en Maartje van Weegen wordt lid van het GMT.

Toneelles in De Bak aan kinderen van het Jeugdpodium – jaren zeventig

In 1982 luiden de gebruikers van De Bak bij de gemeente de noodklok. Ze zijn op zoek naar vervangende ruimte nu het theater aan de Huizerweg op de nominatie staat gesloopt te worden. Het gebouw verkeert in slechte staat en de gemeente wil op de locatie woningbouw realiseren, het huidige appartementengebouw Nieuw Bellevue. Ron Holst – de motor achter Jeugdpodium – verwoordde het naderende onheil later als volgt: “Toen we op een dag in de lichtkast dertig centimeter water aantreffen, moesten we helaas het theater sluiten.” Een nieuw onderkomen is niet direct gevonden.

Theater aan de Molenlaan (1983)

Er gaan stemmen op om het pand van bioscoop Palet aan de Havenstraat of de voormalige Irene-studio (op de plek waar nu de ING-bank is gevestigd) na grondige renovatie voor het toneel te bestemmen. Deze gebouwen zijn echter of te klein, of te duur: de gemeenteraad weigert met een meerderheid van één stem de verbouwing van de Irene-studio te financieren.

De gemeente biedt daarna wel gelegenheid om een verouderd gymlokaal aan de Molenlaan als theater te gaan gebruiken, ondanks oppositie van omwonenden en het bestuur van de naastgelegen Vondelschool. In 1983 nemen de toneelclubs hun intrek in het nieuwe theater, waarmee het Theater aan de Molenlaan een feit is. In de eerste jaren wordt het gebruikt door de drie toneelverenigingen. Wanneer De Jonge Comedie in 1986 zijn acti-

viteiten staakt, komt er ruimte voor het Filmhuis Bussum.

In het Theater aan de Molenlaan wordt een groot aantal belangwekkende en geruchtmakende toneelvoorstellingen gespeeld. Omstreeks 1990 krijgt het GMT een boost, door de – anno 2017 zeer bekende – acteur Leopold Witte als regisseur aan te trekken. Onder zijn leiding komen enkele grote successen tot stand, met onder andere werk van toneel- en filmmaker Sam Shepard. In 1993 ontstaat veel ophef rondom de GMT-voorstelling *Mein Kampf*, in regie van de huidige Hilversumse dorpsdichter Robert Grijsen. Velen denken dat het om een toneelversie van het gelijknamige boek van Adolf Hitler gaat. Het is echter een door de joodse Hongaar George Tábory geschreven toneelstuk, met juist kritiek op Hitler en de nazipraktijken. Desalniettemin weigeren plaatselijke winkeliers een poster van de voorstelling op te hangen.

In 1991 wordt het theater grondig gerenoveerd. Mede dankzij een subsidie van het ministerie van WVC kan een goede techniekruimte worden gebouwd voor de bediening van het licht, het geluid en de filmprojector.

In 1994 komt het beheer van het theater in handen van de Stichting Theater aan de Molenlaan.

GMT-voorstelling Mein Kampf (1993). De jonge Hitler – in het midden – laat zijn tekeningen zien

De toegenomen programmering van de diverse gezelschappen en de aan Jeugdpodium verbonden Jeugdtheaterschool, maakt het nodig dat een overkoepelende stichting het theater gaat beheren. De gemeente Bussum blijft eigenaar van het pand aan de Molenlaan 11 en de huurders dragen zorg voor beheer en onderhoud. De gebruikers van het theater zijn dan het Filmhuis, Toneelgroep GMT, Jeugdpodium en Stichting Hedendaagse Improvisatie Muziek Bussum (SHIM) van oprichters Marinus Oostenbrink en musici Hans Hasebos en Ernst Reyseger, die ook tot het theater waren toegetreden.

Behalve deze vaste bespelers van het theater maken, op uitnodiging van Jeugdpodium en Toneelgroep GMT, ook andere (regionale) toneelgezelschappen gebruik van het podium. Voormalig koningin Juliana verblijft het theater in 1997 met een bezoek aan een voorstelling gespeeld door gastgezelschap Toneelgroep Hilversum. In het gezelschap van een aantal vriendinnen bezoekt zij het klassieke Russische toneelstuk *Oom Wanja*, geschreven door Anton Tsjechov.

Het Elckertheater in de Molenlaan

Elckertheater (1997)

In 1997 wordt de naam van het Theater aan de Molenlaan, niet de meest bekende straat in Bussum, veranderd in Elckertheater. Deze nieuwe naam is bedoeld als uitnodiging naar een breed publiek, met een knipoog naar het middeleeuwse toneelstuk Elckerlijc, dat 'iedereen' betekent. Het Elckertheater zet zich bij de start van het theaterseizoen in augustus 1997 op de kaart met het Elcker Evenement. In Amsterdam was de Uitmarkt bekend geworden, en het Elckertheater wilde op kleine schaal ook in Bussum een Uitmarkt organiseren, met voorproefjes uit de komende programmering. Op een zomerse zaterdagmiddag wordt het winkelende publiek getraakteerd op straattheaterscènes door Toneelgroep GMT en Jeugdpodium, en in de avond verzorgt SHIM op het Wilhelminaplantsoen een concert, met aansluitend een door het Filmhuis vertoonde openluchtfilm. Het Elcker Evenement wordt in de jaren daarna een succesvolle traditie, en vormt daarmee de basis van het huidige jaarlijkse evenement Bussum Cultureel.

Vanaf 2004 is een grote toename waarneembaar van voorstellingen en activiteiten van het Filmhuis en de toneelverenigingen. Het theater raakt door de uitgebreide programmering overbezet. De Vondelschool heeft zich bovendien bij de gemeente gemeld met het verzoek het theater weer terug te brengen tot (kleuter)gymlokaal. Er ontstaat zo vanuit verschillende kanten druk om het Elckertheater elders een plek te geven.

De gemeente stelt voor om het theater met alle gebruikers onder te brengen in het lege pand van voormalig jongeren centrum Cameleon aan de Brediusweg. Realisatie van dat idee blijkt na gedegen onderzoek niet mogelijk, want ook dat pand biedt, ondanks de mooie zaal, onvoldoende ruimte om de diverse theaterdisciplines te huisvesten. Het Filmhuis betreft in 2008 als enige gebruiker dat nieuwe onderkomen aan de Brediusweg, onder de naam Filmhuis Bussum. In 2008 gaat Toneelgroep GMT samen met Jeugdpodium op in de nieuwe Stichting Elcker. Ron Holst wordt de directeur. Met de gemeente wordt overleg gevoerd over een andere locatie.

Breeduit (2009)

Intussen is de gemeente Bussum al enige tijd bezig plannen te ontwikkelen voor de herhuisvesting van twee basisscholen – Michiel de Ruijter en De Zonnewijzer – in de wijk Westereng. De bouw van de Brede School kan onderdak bieden aan beide scholen en aan de toneelactiviteiten van Stichting Elcker, samen met enkele andere op kinderen gerichte cultureel/educatieve instellingen. Het multifunctionele gebouw aan de Lange Heul – met twee basisscholen, een jeugdbibliotheek, een peuterspeelzaal, kinderopvang en een theaterzaal – krijgt de naam Breeduit. Op 9 september 2009 wordt het gebouw geopend. De Vondelschool krijgt de gymzaal aan de Molenlaan weer in gebruik. Stichting Elcker huurt in Breeduit de ruime foyer en de prachtige nieuwe theaterzaal voor de toneelvoorstellingen en de jeugdtheaterschool.

Op de nieuwe locatie kampt men echter van meet af aan met tegenvallende bezoekersaantallen en vermindering van het aantal leerlingen voor de theaterschool. Ook de verhuur aan andere Bussumse en regionale verenigingen voor podiumkunsten komt niet voldoende van de grond. De inkomsten blijven achter en na enige tijd kan de huur niet meer op tijd worden betaald. Medio 2011 ontbindt de gemeente het huurcontract, waarna Stichting Elcker haar activiteiten beëindigt.

Aansluitend verhuurt de gemeente in augustus 2011 de theaterzaal aan het Gooisch Theaterhuis. Daarbij worden de jeugdtheateractiviteiten van Stichting Elcker overgenomen. In de tot Theater Bussum omgedoopte zaal kunnen verenigingen, scholen en bedrijven optreden of ze kunnen de zaal huren voor presentaties en bijeenkomsten. Succes blijft ook nu om verschillende redenen uit: Theater Bussum heeft te weinig netwerk in de regio; de huurtarieven van zaal zijn te hoog voor scholen en verenigingen; en de zaal is excentrisch gelegen, waardoor er te weinig publiek komt. Al na een half jaar valt in 2012 het doek voor Theater Bussum. Tot op heden is geen andere vereniging of exploitant structureel actief in het theater van Breeduit.

Hieronder volgt een korte beschrijving van de twee belangrijkste toneelverenigingen in de periode van theater De Bak en het Molenlaan/Elckertheater. Omdat beide gezelschappen een eigen theater bespeelden, konden de voorstellingen in een serie worden gespeeld, waardoor een voorstelling kon groeien en in kwaliteit kon toenemen. Het ging bij de verenigingen om de kwaliteit van de voorstellingen, en niet om 'bal na met loterij', zoals dat bij andere gezelschappen soms het geval was.

Toneelgroep Jeugdpodium (1967-2008)

Toneelgroep Jeugdpodium is in 1967 ontstaan, als verzelfstandiging van de sinds 1955 bestaande jeugdgroep van toneelvereniging De Schakel. De informele leiding was in handen van Mary en Jan van de Berg. De groep zette zich af tegen de wat oubollige manier van theater maken voor de jeugd uit die tijd. De voorstellingen waren eigen producties. Improvisatie was daarbij het uitgangspunt, zowel in het ontstaan van een voorstelling als in de uitvoering. Het kind stond centraal bij het bedenken en spelen van de voorstellingen. Naast de kindervoorstellingen gespeeld door volwassenen, kwamen er – onder leiding van de volwassenen – ook kindergroepen die toneel gingen leren spelen en uitvoeren. Dit leidde tot het oprichten van de Jeugdtheaterschool binnen Jeugdpodium.

Jeugdpodium zorgde ervoor dat iedere zaterdag- en woensdagmiddag voorstellingen voor kinderen waren te zien, zowel door amateurs als door professionals. Ook stelde Jeugdpodium het theater beschikbaar als plek waar professionele (poppen-)theatergezelschappen overdag konden repeteren, zoals Virga Lipman, Munganga, en Leo Petersen (bekend van het vingerpoppetje Lejo in Sesamstraat). Door de week waren er theaterlessen van de Jeugdtheaterschool voor kinderen en jongeren. Op het hoogtepunt (de periode van het Elckertheater) waren er wel 300 leerlingen, die ook hun voorstellingen speelden in het theater.

Toneelgroep Goois Miniatuur Theater (1973-2008)

Het Goois Miniatuur Theater (in latere jaren Toneelgroep GMT) werd opgericht in 1973. De oprichters waren ruim 30 amateurtoneelspelers van het gerenommeerde toneelgezelschap De Plankeniers. Deze leden waren het niet eens met het traditionele repertoire van De Plankeniers. Zij wilden moderne toneelstukken brengen in vernieuwende regievoering. Omdat het bestuur van De Plankeniers een traditionele koers bleef varen, scheidde zij zich af tot een nieuwe toneelvereniging. Het gegeven dat zij als klein gezelschap gingen optreden in het kleine theater De Bak leidde tot de naam Miniatuurtheater.

Het GMT had als doelstelling amateurtheater te maken op een zo hoog mogelijk niveau. Om die reden werden gekwalificeerde en vaak professionele regisseurs aangetrokken. Ook wilde het GMT een podium bieden aan (beginnende) professionele theatermakers en ruimte bieden aan kwalitatief goede gastgezelschappen. In de 35 jaar dat Toneelgroep GMT heeft bestaan werd altijd gekozen voor toneel uit het wereldrepertoire. Ruim 200 toneelstukken van onder meer Becket, Ibsen, O'Neill, Strindberg, Tsjechov, Claus, Heijermans en Van Warmerdam zijn met veel aandacht en inzet in Bussum op de planken gebracht.

Het vervolg (2008-heden)

GMT en Jeugdpodium gingen in 2008 op in de Stichting Elcker. Toen die stichting haar activiteiten in 2011 beëindigde, zijn de acteurs verder gegaan als Toneelgroep Plan B. Nog steeds is Ron Holst daarin actief, de toneelmaker die reeds betrokken was bij de oprichting van theater De Bak. Toneelgroep Plan B is een kleine vereniging, die (kinder-)toneelvoorstellingen brengt in buurthuizen en kleine zalen in het Gooi en omstreken.

Gezamenlijk affiche van GMT en JPI 1985

Bronnen:
 Archief HKB
 Archief GMT
 Archief
 Toneelgroep
 Jeugdpodium
 Archief Stichting
 Elcker